

O emocích

Relativistická filozofie s ohledem na prokazatelnou subjektivitu vnějšího dění neshledává opodstatnění pro rozlišování významu poznávání světa od významu jeho prožívání. Prožívání vnějšího světa bývá neprávem opomíjeno pro svou exaktní neměřitelnost, avšak není důvod nadřazovat význam zdánlivě objektivního poznávání světa na úkor významu jeho emocionálního prožívání, neboť se v konečném důsledku jedná o rovnocenné projevy téže entity.

Význam prožívání přitom lze obhajovat i bez ohledu na subjektivitu vnějšího dění. Neuronová síť údajně utvářející vědomí je sama o sobě pouhou fikcí, neboť v momentě jejího uvážení se tato síť sama stává objektem, což je logicky nepřípustné, pokud má zároveň vyjadřovat vědomí subjektu (obdobně je logicky vyloučeno, aby se soubor stal svým vlastním prvkem). Proto je namístě skepse k poznatkům neurofyziologie, avšak i přes tento hendikep je prokazatelné, že samotné centrum prožívání (amygdala a hipokampus) uchovává vzpomínky na citové zabarvení událostí natolik významným způsobem, že jedinec nereaguje na vjem (svět) jako takový, nýbrž na emoce, které jsou vázány na představy, jež tento vjem navozuje.

Tento neurofyziologický závěr je plně v souladu s východiskem kognitivní psychologie, jež příčiny způsobu chování jedince vidí v projekci vnitřních schémat subjektu utvářených právě vzájemnou vazbou smyslového poznávání a emočního prožívání. Pokud je zásah analyzátoru při tvorbě psychického obrazu maximálně významný, pak ztrácí význam hledání skutečné podoby reality, neboť tehdy je veškerá objektivita vnějšího světa principiálně sub-

jektivitou uzavřenou do sebe (vnější svět jako důsledek změny světa vnitřního).

V tomto smyslu je skutečné pouze to, co je pro subjekt přínosné; obraz vnějšího světa tedy závisí na způsobu prožívání. Není tomu tak i v případě fyzikálních závěrů o procesu poznávání? Vždyť bylo prokázáno, že výsledek pozorování je závislý na způsobu jeho provádění, což v konečném důsledku znamená, že nalezneme to, co nalézt chceme.

Podstatou prožívání je tak momentální hodnocení podnětů, nikoli přímo podnět sám. Toto hodnocení probíhá vůči potřebnému stavu organismu, tj. ve vztahu k nutným vegetativním změnám a zároveň ve vztahu k individuálnímu svědomí jedince. Neadaptivní jednání se odráží v budoucí nevyrovnanosti prožívání jedince, jež je důsledkem chybné adaptace. Prožívání tak utváří pevnou vazbu s poznáváním, neboť pozitivní prožívání je odrazem poznání správných způsobů adaptace.

V souvislosti s emocemi je nutno uvést, že mezi pozitivní a negativní emocí je pouze relativní rozdíl – pozitivní emoce je jen menší mírou negativní emoce. Nejedná se tedy o strnulé protiklady, nýbrž o větší či menší výskyt (různou míru výskytu) téhož – strasti. Hořekování nad ztrátou lásky v absolutnu je tak hořekováním nad ztrátou minima strasti. To je možné pochopit například v souvislosti s majetkem získaným během snění ve spánku – takový majetek je sice z pohledu života zřetelnou fikcí, z pohledu snění však materiální zisk (přístřeší, oděv, peníze...) slibuje, že na nás nebude pršet, nebude nám zima, budeme moci nakoupit, tj. pozitivní emocí bude zmírněna strast pramenící z vyhnání do říše snů. Až s procitnutím zjistíme, že v bdělém stavu (v absolutnu) je majetek nabytý během snění (života) nicotností, jež smyslu ve vztahu k životu

(absolutnu) postrádá. Antropomorfní představy sice velí ke strachu ze ztráty toho, co nás pojilo s tímto světem. Copak ale tyto obavy neprovází též naše snění? S procitnutím chápeme zbytečnost svého strachu, a proto obavy z lásky prostého absolutna jsou nemístné, neboť je tomu právě naopak – zánik strasti přeměnou zpět v absolutno je zánikem negativní emoce, což lze v kontextu předkládané filozofie exaktně (nikoli dogmaticky) posuzovat jako trvalé (nikoli však v čase) a nekonečné (nikoli však v prostoru) dosažení maxima pozitivní emoce. Jen tak lze rozumět snaze popsat absolutno slovy: „Bůh je láska“.

Budeme-li ze své smyslové výbavy postupně ubírat jeden smysl po druhém, pak bez zrakových vjemů bude náš vnější svět rázem chudší, přesto zůstává. Odebráním možnosti dalších smyslových vjemů pro nás sice vnější svět mizí, nikoli však svět vnitřní. Prožívání vnitřního světa přetrvává jako projev existence subjektu a i bez smyslových vjemů nadále působí. Stejně jako není důvod pro preferování vnitřní komunikace organismu nervovými vlákny oproti komunikaci hormonální, tak není důvod pro nadřazování poznávání vůči prožívání. Ať už v duchu filozofického existencialismu či uměleckého expresionismu má prožívání dokonce blíž k vědomí bytí než poznávání, neboť v jejich smyslu není na rozdíl od aktuálního prožitku jedince důležité to, k čemu lidstvo během své pochybné existence dospělo.

Nepochybně se rozlišování vnějšího a vnitřního světa děje jen z praktických důvodů, a to zejména s ohledem na to, že vnitřnímu světu nenáleží adekvátní smyslové vjemy. Zcela obdobně je tomu tak i v případě vzájemného vztahu poznávání a prožívání, neboť vzhledem k prokazatelné subjektivitě smyslových vjemů je mimo praktické hledisko zanedbatelné rozlišování projevů bytí na poznávání a pro-

žívání. Právě v tomto kontextu se projevuje komplementarita vztahu obou těchto základních atributů bytí.

Obdobně nejsou nebo nemusí být naše smyslové orgány během spánku zásobeny vnějšími vjemy, aby prožívání prokazatelně iluzorního obsahu snění i nadále probíhalo. Přitom prožívání obsahu snu je zároveň jeho poznáváním, a to bez ohledu na zřejmou subjektivitu předmětu poznávání. Třebaže z pohledu bdění si uvědomujeme, že obsah našeho snění je vzhledem k životu v bdělém stavu pouhou fikcí, přesto z pozice spánku je výsledek poznávání účinného v rámci snění poznáním relevantním. Lze tak opět hovořit o vzájemně se doplňujícím vztahu poznávání a prožívání (různé ekvivalentní projevy téhož).

Poznávání a prožívání tvoří dvě strany téže mince, z nichž každá je jiná a přece nejde jednu od druhé oddělit. Jejich vztah je obdobný vztahu struktury (syntax) a významu (sémantika). Zatímco analýza reality (poznávání) směřuje pod vlivem pudu sebezáchovy k odhalení syntaxe systému, pak její prožívání odhaluje pod vlivem pudu návratu k absolutní sémantiku tohoto systému vůči tomu, co hranicemi daného systému spoutáno není.

Při odhalování syntaxe jsou prostřednictvím teorií definovány zákonitosti reality, čímž dochází k jejímu stále většímu odcizování a rozšiřování její autonomie. V důsledku toho realita nabývá povahy nezávislosti na analyzujícím subjektu. Přirozeným důsledkem takto zpřetrhané vazby mezi subjektem a objektem je to, že s každým objevem dochází k odhalování dalších nových nejasností, a proto nabývá sisyfovského charakteru úsilí o dosažení poznání podstaty bytí prostřednictvím pouhého vnějšího světa. Obdobně je tomu i v případě snahy o identifikaci toho pravého náboženství, pokud neodvrátíme svůj pohled od pochybných, třebaže inspirujících knižních děl směrem do

světa uvnitř sebe sama. Základy světové harmonie totiž nejsou ve vnějším světě, nýbrž uvnitř nás samých; pojmy používané pro charakteristiku jednotlivých částí reality jsou fata morgana, neboť neobsahují nic víc než konstrukce mysli.

V tomto smyslu námi vytvářený svět otáčíme ve svém prožívání naruby prostřednictvím vkladu svých představ a emocí do okolí. Svět tím náhle přestává být v nás a naopak my se ocitáme ve světě. Je to, jako když si prohlédneme obrazec příslušně tvarovaného bílého poháru na černém pozadí. Z důvodu potřeby prožitku v důsledku poznání smyslu obrazce náhle vystoupí černé pozadí do popředí a my v ten okamžik začneme vnímat dvojici profilů proti sobě obrácených tváří, zatímco z poháru se stalo bílé pozadí. Na této platformě naruby otočené skutečnosti se odehrává vzájemně spojený proces prožívání a poznávání subjektivně vnějšího světa.

Stejně jako poznávání hmoty, času a prostoru není něčím, co by mělo vztah k podstatě absolutna, neboť se jedná o pouhý odraz možností subjektu, tak i emocionální prožívání takto poznávané skutečnosti je pouhým vkladem pohnutek subjektu do tohoto odrazu. Vůbec tedy není podstatný obsah (předmět) prožívání či poznávání, nýbrž způsob prožívání či poznávání.

Často je význam prožívání neoprávněně snižován poukazováním na kauzální podmíněnost v souvislosti s výskytem určitých chemických látek. Například podzimní deprese jsou sice mimo jiné zapříčiněny též úbytkem světla, přičemž je znám vztah světla a produkce serotoninu v mozku. Kde však bereme jistotu, že deprese je důsledkem úbytku serotoninu, nikoli jeho příčinou? Pokud budeme chtít správnost kauzální vazby doložit experimentálním způsobem, kdy uměle snížíme hladinu serotoninu a

následně shledáme depresivní reakci organismu, pak kde bereme jistotu, že kauzální vazba existuje nezávisle na nás samých? V momentě, kdy subjekt učiní sám sebe objektem, již nelze objektivně posuzovat pravdivost činěných závěrů.

Výsledky poznání o sobě (subjektu) samém nelze objektivizovat, neboť úsudky činěné zevnitř vztažné soustavy o soustavě samé jsou logicky nepřípustné, a proto výskyt chemických látek či změny v neuronové síti je třeba brát s patřičnou rezervou. Vždyť i ve snění během spánku můžeme vytvořit hlediska, jež tehdy považujeme za pravdivá, leč s probuzením je odhalena jejich chybovost, pomíneme-li jejich nicotnost ve vztahu k životu vůbec. Relativita kauzální vazby děje snu (jako zdánlivé příčiny) a jeho hodnocení v mozku (jako zdánlivého důsledku) během spánku je toho ukázkovým příkladem.

Stejně jako je prožívání obsahu snu identické s jeho poznáváním, tak na obdobném principu rozšiřuje relativistická filozofie závěry kvantové fyziky, jež sice dokazují, že bez zahrnutí pozorovatele a jím připraveného způsobu pozorování jako určujícího faktoru pro výsledky pozorování není možné hovořit o stavu věcí, avšak nejsou schopny do výčtu podmínek pro objektivní popis pozorovaného objektu zahrnout psychofyziologický stav pozorovatele, tj. emocionální složku obecného pole produkovaného vědomím, které je zdrojem veškerého dění.